

ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ СНД

СИВАК О. В.,
аспірант

Інститут міжнародних відносин
Київського університету
ім. Тараса Шевченка

“Розлучення” колишніх республік СРСР і утворення на цій основі нового міждержавного утворення - СНД - викликали необхідність певних дипломатичних кроків України на шляху до формування відносин нашої держави в рамках Співдружності.

Семирічний досвід існування СНД свідчить про те, що їй притаманна низька продуктивність вирішення переважної частини проблем, що постали перед новими незалежними державами, та неадекватність її наддержавних структур та установ. З часом почала також виявлятися неефективність багатостороннього співробітництва на основі моделі “напівпримусової реінтеграції”, оскільки численні документи підписувалися без визначення механізмів їх реалізації. Дедалі виразнішим ставало прагнення ряду держав-учасниць наслідувати приклад України щодо послідовного відстоювання власних національних інтересів та підвищення ефективності свого співробітництва у межах СНД шляхом його розвитку поза рамками інституцій Співдружності і переважно на двосторонній основі¹.

Разом з тим, робота Міждержавного Форуму по реформуванню СНД висвітлила наявність процесів розмежування між країнами Співдружності щодо підходів до питань вдосконалення цього об'єднання. Передусім це обумовлено об'єктивною неспроможністю Російської Федерації відігравати роль політичного та економічного центру у зв'язку з кризовим станом її економіки. До того ж, прагнення Росії зберегти за собою провідне місце у визначенні політичних пріоритетів в рамках Співдружності дистанціювало від Росії держави-учасниці СНД².

Застосування різношвидкісних інтеграційних схем у СНД на зразок діючих у Європейському Союзі інститутів зумовило різновекторність зовнішньополітичних установок у ряді держав Співдружності, що значною мірою вихолостило зміст запропонованих Росією моделей співробітництва для забезпечення єдиного політичного, економічного та гуманітарного простору.

Намагання І.Коротчені, а пізніше Б.Березовського привернути увагу керівництва ООН до Співдружності як до регіональної організації не увінчалися успіхом. Ймовірніше за все ця структура, навіть за умов її реформування, сприйматиметься на міжнародному рівні не стільки як самодостатня інституція, скільки як регіон нестабільності, де спостерігаються суттєві суперечності між її державами-учасницями.

Отже СНД, за усіх можливих позитивних варіантів розвитку політичної та економічної ситуації в державах-учасниках, не зможе функціонувати як повноцінна міжнародна організація. Підтвердженням цьому могли б слугувати наступні підходи:

- СНД сьогодні є більшою мірою угрупованням, основаним на політичній волі, а не інтеграційним об'єднанням. Вона, на відміну від останнього, може в будь-який момент розпастися;

- СНД у теперішній її формі активно використовується Росією для відновлення статусу провідної країни світу та регіонального лідера;

- на сьогодні фактично не існує підґрунтя для одномоментної багатосторонньої інтеграції на просторі СНД. Тому в її рамках йде об'єктивний процес формування субрегіональних об'єднань держав-членів Співдружності.

Невизначеність статусу та об'єднуючої мети СНД не впливають на чітку позицію України з цих питань: сьогодні вона розглядає Співдружність Незалежних Держав не як міжнародну організацію, а як своєрідну регіональну структуру, яка виконує роль механізму міждержавних переговорів та обміну думками на рівні президентів, прем'єр-міністрів, міністрів закордонних справ. Самміти СНД для України дедалі більше набувають консультативного характеру, а також слугують засобом інтенсифікації розвитку двосторонніх відносин з державами-учасницями Співдружності³.

Інтеграція України в СНД повинна бути виключно засобом вирішення нагальних для неї проблем на пострадянському просторі, що в перспективі має ґрунтуватися на такій ідеї об'єднання, яку б поділяли усі його учасники, а також на загальному для них економічному інтересі. З іншого боку, спроби об'єднатися в попередньому "радянському" складі і, головне, на старих принципах призведуть до значних матеріальних витрат, збереження відсталих технологій і подальшої виробничої залежності української промисловості.

З усіх елементів могутності держави (розміри території, чисельність населення, забезпеченість сировинними ресурсами, географічне становище, гуманітарний потенціал тощо) пріоритетну значимість зберігає військово-політична і економічна міць. В цьому плані обсяги співробітництва України з країнами СНД повинні визначатись із ура-

хуванням ступеню забезпеченості її економічних інтересів та безпеки у відносинах з ними.

Така позиція знаходить підтримку і серед інших держав-учасниць СНД, які прагнуть збереження як існуючих економічних і господарських зв'язків, так і власної незалежності і суверенітету. Україна, не менше ніж самі повноправні члени СНД, зацікавлена у розвитку співробітництва з ними, але в іншій послідовності: через розвиток двосторонніх економічних зв'язків до багатосторонніх.

Саме завдяки такому підходу паритетність закладається в основу відносин всередині Співдружності. Не виключено, що розвиток стосунків в рамках СНД у такому напрямі може призвести до припинення існування останньої, однак в такому випадку він буде зумовлений не політичними інтересами держав, а, що більш важливо, об'єктивно існуючими економічними потребами.

Виходячи із зазначених засад, пріоритетні інтереси України та перспективи її участі в СНД можуть бути сформульовані наступним чином:

- збереження існування СНД як форуму міждержавних консультацій країн Співдружності;

- використання можливостей і створення передумов в рамках існуючих інститутів СНД для розширення і поглиблення політичного, економічного, наукового і військово-технічного впливу України в регіоні;

- створення рівних умов для економічного співробітництва країн регіону шляхом введення в дію узгодженого з державами-членами Співдружності загального режиму вільної торгівлі та механізму його реалізації;

- забезпечення вільного вибору напрямів розвитку, зовнішньоекономічної і військово-політичної орієнтації України та держав Співдружності;

- формування міжнародного і регіонального іміджу нашої країни як одного із політичних і економічних лідерів Співдружності, самостійного в прийнятті будь-яких рішень, спроможного забезпечити власну безпеку і гарантувати за певних умов військово-політичну підтримку окремим країнам-членам СНД.

Проблема, винесена у заголовок цього матеріалу, останнім часом почала набувати більш вираженого ідеологічного забарвлення, передусім з боку лівих сил політичного істеблішменту України. Однак, певне посилення уваги до неї, як уявляється, ґрунтується переважно на політичних уподобаннях, оминаючи економічну доцільність Співдружності. Останнє, на думку автора, повинно стати предметом особливої уваги і поглибленого вивчення спеціалістів-міжнародників.

ПОСИЛАННЯ

¹ Саенко В. Новые независимые государства - поиск приоритетов продолжается // Зеркало недели. -08.02.1997. -С. 6.

² Див.: Левяш И. Авторитет силы или сила авторитета? Содружество независимых государств: время переоценки ценностей // Независимая газета (приложение "Содружество НГ"). -1999. -№1. -С. 4-5.

³ Див.: Будкін В. СНД: зміни неминучі // Політика і час. -1997. -№11. -С. 3-9.